

INTRODUCTIE

INTRODUCTIE

INTRODUCTIE

GORONTALO

GORONTALO

GORONTALO

GORONTALO

GORONTALOSTRAAT

MAKASSAR

MAKASSAR

MAKASSAR

MAKASSAR

MAKASSARSTRAAT

NIAS

NIAS

NIAS

NIAS

NIASSTRAAT

Meerstemmige geschiedenissen
rond het Makassarplein

Koloniale geschiedenis van Makassar,
Nias en Gorontalo

Het ontstaan van de Indische Buurt

Hier zie je nog steeds Nederlandse architectuur

Koninkrijk tussen de bergen

Goud, zilver en ebbenhout

Meerstemmige
geschiedenissen
rond het
Makassarplein

Fort in handen van VOC

Vorsten moesten wijken

Specerijen, koffie, hout, rotan en katoen

16 november - 29 december 2013

Goudeiland voor de kust van Sumatra

Eiland van de ceremonieën

Wel of niet onder Nederlands gezag

Meerstemmige geschiedenissen rond het Makassarplein

16 november - 29 december 2013

Samensteller – Jayne Slot

Meerstemmige geschiedenissen rond het Makassarplein

16 november - 29 december 2013

Inleiding

Het project Meerstemmige geschiedenissen rond het Makassarplein werd georganiseerd door Jayne Slot met Palmira Liew van Vereniging AANEEN in nauwe samenwerking met Lies Ros. Hierin werd niet alleen de geschiedenis van de straatnamen Nias, Gorontalo en Makassar kenbaar gemaakt, ook vertelden Amsterdammers met een Indische achtergrond en huidige bewoners rondom het plein hun familieverhaal.

Waarom?

Het pilotproject ontstond vanwege het gemis van historisch besef over de koloniale geschiedenis van Nederland en het willen verbinden van de geschiedenis van de huidige bewoners van de Indische Buurt met die van Indische Amsterdammers. Het project is in 2013 gerealiseerd, het jaar waarin de afschaffing van de slavernij 150 jaar geleden landelijk werd herdacht en de viering 200 jaar Koninkrijk (2013 - 2015) startte. Kortom een mooi moment omdat het koloniale verleden van Nederland daar onlosmakelijk mee is verbonden.

Resultaat

Meerstemmige geschiedenissen rond het Makassarplein levert een interessant drieluik op: de geschiedenis van de straatnaam (de plaats/plek in Nederlands-Indië) verbonden met zowel de familiegeschiedenis van een Amster-

dammer met Indische wortels als ook de geschiedenis van een bewoner uit die betreffende straat. Daarnaast gaven ook tentoonstelling, inleidingen en maaltijden de nodige stof voor uitwisseling en nadenken over dat wat we wel, en vooral wat we niet weten over ons koloniale verleden. Het ruimte geven aan al deze verschillende verhalen was voor Jayne Slot een belangrijk doel. De kracht die vrijkomt door aandacht te geven aan de familiegeschiedenissen was bij de tentoonstelling vele malen merkbaar. Deze publicatie is bedoeld om dit terug te halen bij het zien van de panelen en het lezen van de inleidingen.

Toekomst

Vanwege het succes van de pilot zijn momenteel gesprekken gaande over Meerstemmige geschiedenissen in steden als Rotterdam, Den Haag en nogmaals in een uitvergrootte versie in Amsterdam (2015). Ook zijn er plannen om het project uit te breiden met een educatief programma waarin kinderen uit de bovenbouw van het basisonderwijs dan wel kinderen uit de onderbouw van het voortgezet onderwijs worden betrokken bij dit project om zodoende het historisch besef over de koloniale geschiedenis van Nederland te vergroten.

Amsterdam, februari 2014

Colofon

Meerstemmige geschiedenissen rond het Makassarplein is tot stand gekomen dankzij:
De financiële bijdragen van
Amsterdams Fonds voor de Kunst
Stadsdeel Amsterdam Oost
Samen Indische Buurt
Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Holland

De inzet en het materiaal van
In Concreto – Jayne Slot
Vereniging AANEEN – Palmira Liew
Lies Ros
Stichting Buurtmuseum Indische Buurt – Harriet van der Veen
Tropenmuseum Amsterdam – Pim Westerkamp
Amsterdams Stadsarchief
Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV) te Leiden
www.indischebuurt.nl
Makassarplein Community - Huibert Teekens
Pauline Kalkhove

Inleiders:
David Hildering
Herman Keppy
Carl Haarnack

Tot slot bedanken wij de vrijwilligers van
Vereniging AANEEN én de deelnemers voor hun tijd en betrokkenheid.

Vorbereidungen

In maart 2013 zijn de organisatoren door wijkmakelaar Rob van Veelen (Stadsdeel Oost) bij elkaar gebracht en aan de slag gegaan. Van april tot en met juli hadden de organisatoren gesprekken met Lies Ros, stichting Buurtmuseum Indische Buurt, het Tropenmuseum en Amsterdams Stadsarchief over de vorm van het project, financiering en de precieze inhoud. Half augustus startten zij met de werving van de deelnemers. De vraag werd in de Indische Buurt uitgezet om zes bewoners te laten deelnemen aan het project. Zij kwamen bij voorkeur uit de straten rond het Makassarplein: de Gorontalostraat, Niasstraat en Makassarstraat. Tegelijkertijd benaderden de organisatoren het Indisch netwerk en konden zij beginnen met het werven van deelnemers die een verbinding hebben of hadden met Gorontalo, Nias of Makassar. Vervolgens startte het doen van interviews met de deelnemers en het verzamelen van het beeldmateriaal.

16 november 2013

Programma

Op 16 november is het eerste deel van de tentoonstelling geopend door Larry Bath (Samen Indische Buurt, samenwerkingsverband corporaties en stadsdeel Oost). In dit eerste deel werd aan de hand van oude foto's zowel de geschiedenis van de Indische Buurt als de geschiedenis van de Indische plaatsen verteld. David Hilderling gaf met zijn inleiding over het belang van 'De Oost' voor Amsterdam en Nederland nog een extra laag aan die geschiedenis.

Deze verhalen werden op 30 november aangevuld met zes familiegeschiedenissen van Amsterdammers geworteld in het Nederlandse koloniale verleden en van zes Amsterdammers die nu wonen of werken rond het Makassarplein. Wethouder Andrée van Es opende dit tweede deel van de tentoonstelling en publicist Herman Keppy hield aansluitend een inleiding. Hiermee plaatste hij de verhoudingen tussen Indische, Indonesische en Nederlandse personen van 1907 tot nu in Amsterdam. Een persoonlijk verhaal over mogelijkheden krijgen en

nemen, in ontwikkeling door sport, muziek en natuurlijk onderwijs als nieuwkomer in Amsterdam. Tot slot was er de mogelijkheid om door te praten over dat wat men gezien, gehoord en/of ervaren had tijdens een Indische maaltijd in het activiteitscentrum Rumah Kami op het Makassarplein.

Op 21 december was de afsluitende bijeenkomst waarbij men de tentoonstelling kon bekijken en bespreken met de samensteller. Daarna was er een inleiding van Carl Haarnack over de Brand van 1832 in Paramaribo waarmee het slavernijverleden in West-Indië werd belicht. Tot slot kon men aanschuiven bij een maaltijd in Rumah Kami van de Wereldkeuken voorbereid door vereniging AANEEN.

Verbinden

Het doel was het zichtbaar en bespreekbaar maken van het Nederlandse koloniale en slavernij verleden op een laagdrempelige manier. Dit is gebeurd door verhalen van straten die vernoemd zijn naar plaatsen uit het koloniale verleden te verbinden met de beelden van de plaatsen zelf en familiegeschiedenissen van twee groepen Amsterdammers. Te weten de Indische Amsterdammers waarvan de geschiedenis geworteld is in voormalig Nederlands-Indië en de bewoners wier verhaal juist eindigt in de straten die ernaar genoemd zijn. In die opzet zijn wij geslaagd want zoals een bezoeker het zei: "De veelheid aan verhalen maakt het mogelijk om op een andere manier over het koloniale verleden te denken."

30 november 2013

30 november 2013

30 november 2013

30 november 2013

30 november 2013

21 december 2013

INTRODUCTIE

Meerstemmige geschiedenissen rond het Makassarplein

Wist u dat in de Indonesische stad Gorontalo nog steeds Nederlandse huizen te zien zijn? Dat de kolonisering van het eiland Nias pas eind 19^e eeuw gebeurde? Of dat er op het vroegere Makassarplein een wielerbaan was? Deze tentoonstelling laat zowel de koloniale geschiedenis van de straatnamen zien als de geschiedenis van de Indische Buurt en haar bewoners.

Koloniale tijdsbeeld

Op oude foto's, uit de collecties van het Tropenmuseum, zie je hoe het leven er tussen 1900 - 1940 op Nias en in Makassar en Gorontalo uitzag. Hoe leefden de mensen daar? En wat was zichtbaar van de Nederlandse dominantie en het koloniale leven?

Hier en nu

Persoonlijke geschiedenissen van Amsterdammers met Indische wortels én multiculturele Amsterdammers die nu wonen of werken rond het Makassarplein maken de tentoonstelling vanaf de officiële opening compleet. Deelnemers én publiek kunnen met elkaar verder praten tijdens een maaltijd.

Waarom?

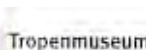
Dit project is ontstaan uit het gebrekkig historisch besef over Nederlands' koloniale verleden in Indonesië, Suriname en de Antillen, het gedenken van de afschaffing van de slavernij 150 jaar geleden en de viering van 200 jaar Koninkrijk. Het is de pilot van een landelijk programma dat gaat over het delen van (migratie) verhalen in straten en wijken.

Colofon

Met dank aan het Tropenmuseum Amsterdam, het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV) te Leiden, het Stadsarchief Amsterdam, vereniging AANEEN en stichting Buurtmuseum Indische Buurt.

Dit project is financieel (mede) mogelijk gemaakt door het Amsterdams Fonds voor de Kunst, het Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Holland, Samen Indische Buurt en stadsdeel Oost.

Teksten: Pim Westerkamp (Tropenmuseum), www.indischebuurt.nl, Jayne Slot (In Concreto)
Eindredactie: Pauline Kalkhove
Tentoonstelling: Jayne E.T. Slot (samensteller), Lies Ros (onbezoldigd adviseur)

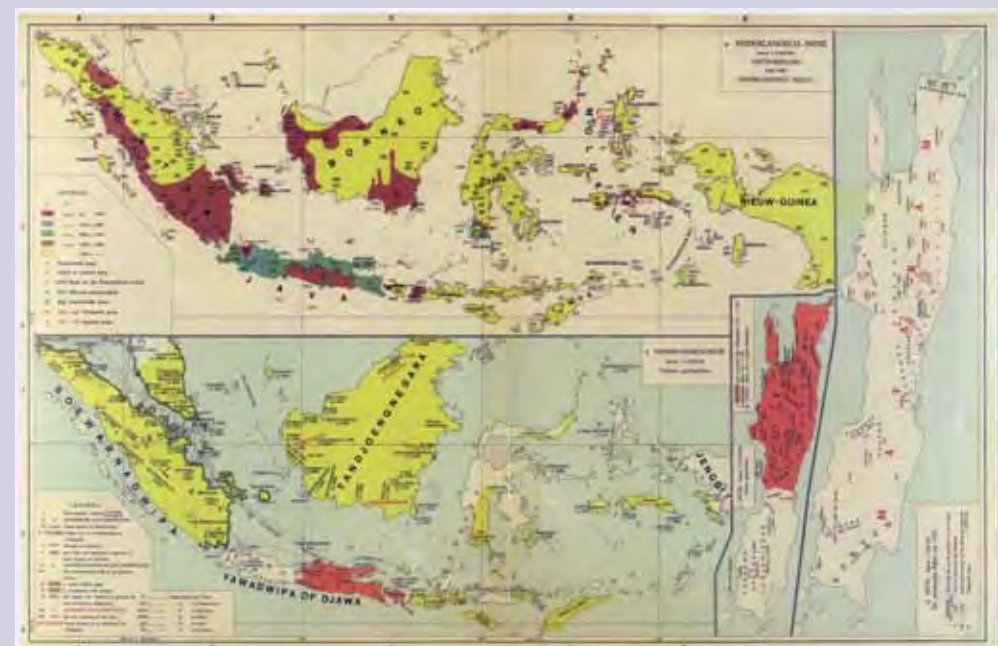
INTRODUCTIE

Koloniale geschiedenis van Makassar, Nias en Gorontalo

Weet u dat de omvang van het huidige Indonesië vrijwel gelijk is aan die van het vroegere Nederlands-Indië? En dat de kolonisatie van de complete archipel eeuwen duurde?

VOC

In 1602 werd de VOC, de Verenigde Oost-Indische Compagnie, opgericht, die de handel controleerde. In de zeventiende en achttiende eeuw werd

de VOC steeds machtiger en oefende zij haar macht uit vanuit grotere steden, waardoor bv. Makassar een belangrijke handelsplaats werd.

Koloniën

In de negentiende eeuw koloniseerde de Nederlandse staat, via verdragen of door gewelddadig militair optreden, de hele eilandengroep. Rond 1900 vielen ook het eiland Nias en het koninkrijk Gorontalo onder het koloniale bewind. Na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in Indonesië in 1942 eindigde de koloniale periode.

Hier en nu

In interviews vertellen Amsterdammers met (deels) Indische wortels in Makassar, Nias of Gorontalo (Nederlands-Indië) hoe hun familie het einde van het koloniale bewind en de overgang naar een (nieuw) leven in Nederland heeft ervaren. Zijn er nog sporen van dat Indische verleden in hun huidige leven?

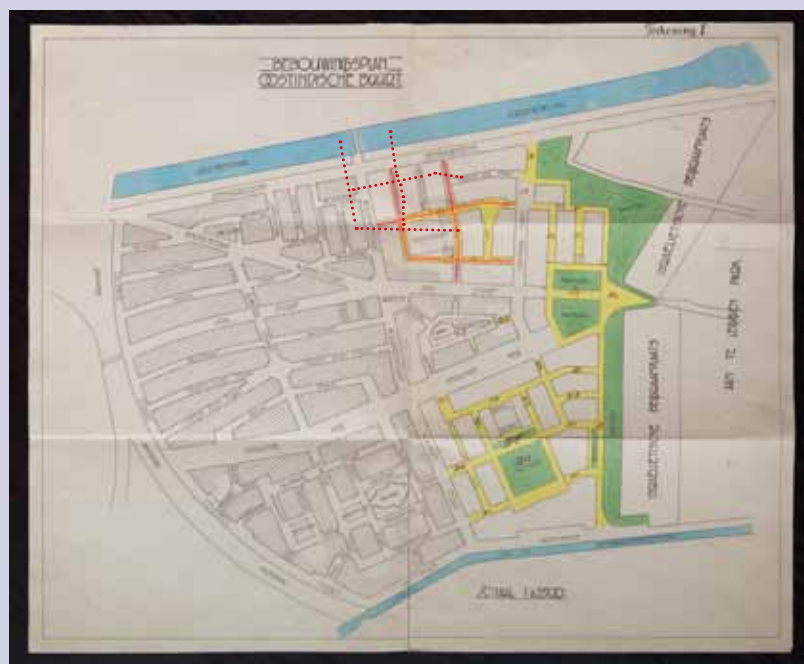
INTRODUCTIE

Het ontstaan van de Indische Buurt

De Indische Buurt is de eerste Indische Buurt van Nederland. Veel steden kennen al een Javastraat, zoals Den Haag en Baarn, maar geen enkele stad heeft rond 1900 een Indische Buurt.

Wielierbaan

Tot 1910 is er ter hoogte van het Makassarplein een enorme wielierbaan, waar beroemde wielervedstrijden worden gereden. In 1915 neemt de gemeente het terrein over om er woningen te bouwen. Halverwege de jaren twintig wordt het Niasplein volgebouwd. Het Niasplein wordt vanaf 1930 Makassarplein genoemd en wordt het ingericht als speelterrein voor de jeugd.

Voor de oorlog

Voor de oorlog zijn er, in de buurt rond het Niasplein, veel Joodse winkeliers die kosher vlees verkopen. Ook komen de Joden bijeen in de synagoge die toen op de Molukkenstraat gevestigd was (waar nu de Albert Heijn zit). In de Tweede Wereldoorlog verdwijnen

praktisch alle Joden uit de Indische Buurt, doordat ze worden gedeporteerd.

Na de oorlog

Na de oorlog is de Makassarbuurt vooral de buurt rond de sportvelden op het Makassarplein. Korfbalclub Achilles viert grote successen. Vanaf de jaren zestig beginnen de woningen rond het plein te vervallen en trekken de bewoners weg. Leegstaande woningen worden gekraakt. In de jaren zeventig pleegt de gemeente nieuwbouw.

Hier en nu

In interviews belichten Amsterdammers die verbonden zijn met het Makassarplein de Indische Buurt. Zij hebben verschillende culturele achtergronden en vertellen over hun komst naar Nederland en hun ervaringen in deze buurt. Zijn er overeenkomsten tussen hun verhaal en de verhalen van Amsterdammers met Indische wortels?

Kaart bebouwingsplan Oost-Indische Buurt (1925) is afkomstig uit het Stadsarchief Amsterdam

GORONTALO

Hier zie je nog steeds Nederlandse architectuur

Gorontalo ligt aan een beschutte inham op het eiland Sulawesi en werd daardoor een havenplaats voor de specerijenhandel. Gorontalo werd oorspronkelijk bestuurd door vorsten, maar door de versterking van het koloniale gezag verloren de vorsten hun politieke en militaire macht. De Nederlandse architectuur is nog steeds herkenbaar in Gorontalo.

Zicht op de baai van Gorontalo, voor 1914

Het huis van de Assistent-Resident in Gorontalo, ca. 1920

Foto's afkomstig uit de collecties van het Tropenmuseum Amsterdam

GORONTALO

Koninkrijk tussen de bergen

Gorontalo wordt omgeven door bergen met bossen, waardoor Nederlandse sporen beperkt zijn gebleven tot de woningen van de Nederlandse bestuurders, de (natuurlijke) haven en staatsieportretten.

De vorst Monoarfa van Gorontalo (met sabel) en zijn gevolg en de Nederlandse Assistent-Resident, 1874

Een Chinese man bij heetwaterbronnen nabij Gorontalo, ca. 1925

Een man in zijn prauw nabij Gorontalo, tussen 1910 - 1940

GORONTALO

Goud, zilver en ebbenhout

Het schip S.S. Bontekoe in de baai van Gorontalo, eerste helft 20^e eeuw

De VOC kocht in Gorontalo met name ebbenhout in. Ook werd er in de omgeving van de stad goud en zilver gevonden. Rond 1680 kreeg de VOC in Gorontalo toestemming om recht te spreken over de bevolking uit naburige dorpen. Pas rond 1900 werd het Nederlands gezag hier volledig gevestigd. In 1942 maakte de inval van Japan een einde hieraan.

De ontvangst van Gouverneur-Generaal De Graeff in Gorontalo, ca. 1930

Het kantoor voor het controleren van goud en zilver in Gorontalo, tussen 1890 - 1930

GORONTALO

Gorontalo is een havenplaats in Noordoost-Sulawesi, het vroegere Celebes. De ligging aan een grote beschutte inham, maakte de plaats zeer geschikt als ankerplaats en zo werd het een haven voor producten van het eiland en voor de specerijenhandel van Molukse eilanden. Gorontalo speelde zo een rol in de verspreiding van de islam op Sulawesi en de Molukken. De uitbreiding van het Nederlandse koloniale gezag maakte dat de lokale vorsten hun politieke en militaire macht kwijtraakten.

Lucky Oudkerk Pool

Geboren in	1951
Geboorteplaats	Assen
Woont/werkt nu	in Amsterdam-Oost, coach/therapeut en antiquair
Grootouders woonden	op Sumatra, Java en in Amsterdam
Ouders woonden	op Java, Bali, in Friesland en Roermond

‘De wereld is groter dan Nederland alleen, leerden mijn ouders me’

Familiegeschiedenis

“Mijn grootvader overleed in 1941 in Indië. In de oorlog verdwenen mijn vader en zijn vijf broers in Japanse concentratiekampen op Java, Japan en Birma. Twee ooms hebben het niet overleefd, de een werd onthoofd door de Jap en de ander werd vermoord in de Bersiap, de revolutionaire periode na de oorlog. De vader van mijn moeder kreeg een relatie met de pleegdochter van zijn huishoudster, een mooie Sumatraanse. Hij was twintig jaar ouder, ambtenaar én politiek activist. Zij kregen acht kinderen, waarvan mijn moeder de oudste was. Mijn grootvader stierf vanwege zijn communistische- en socialistische sympathieën als politiek gevangene in een Japans kamp.”

Levensgeschiedenis

“Mijn ouders waren begin twintig toen de oorlog uitbrak. Na de oorlog moesten ze weer aan elkaar wennen. In 1951 kwamen mijn ouders met twee kinderen naar Nederland, mijn broer en zusje. Ik ben geboren in de vroedvrouwenschool in Assen. Na zes maanden werd mijn vader uitgezonden naar Indonesië. In 1953 keerden zij voorgoed terug en vestigden zich in het Limburgse Roermond. Mijn moeder kreeg later depressies van haar ervaringen in de oorlog, bij mijn vader merkte ik dat niet zo. Over de oorlog werd thuis wel gesproken, soms met gruwelijke details. Mijn beide ouders voelden zich betrokken bij de Limburgse samenleving, zij vervulden bestuurs-functies en waren lid van verschillende verenigingen. Moeder was jarenlang actief als gemeenteraadslid en had een tolk- en vertaalbureau. Wat wij kinderen van hen geleerd hebben? De wereld is groter dan Nederland alleen.

Zorg voor financiële onafhankelijkheid. Deel met de samenleving als het goed met je gaat.”

Nu

“Mijn familie woont nu op alle continenten, Zuid- en Noord-Amerika, Zuid-Afrika, Australië, Scandinavië en China vanwege werk. Sinds enige tijd ook weer in Indonesië; een nichtje runt samen met haar man een bedrijf op Bali en haar vader heeft zich ook, na zijn pensioen, op Java gevestigd.”

Ouders, broer en zus van Lucky (ca 1952)

Koperen rijststomer; door moeder als souvenir laten maken van gespaarde centen en stuivers (ca 1950)

Broers Oudkerk Pool, ooms en vader van Lucky (ze van rechts) (ca 1926)

Afra van Ooijen

Geboren in 1993
Geboorteplaats Amsterdam
Werkt nu studeert geschiedenis in Utrecht
Grootouders woonden op Java (opa) en in Amsterdam (oma)
Ouders wonen in Amsterdam

‘Maleis werd niet meer gesproken. Nederland was de toekomst, Indië het verleden en dat was pijnlijk’

Militaire decoraties van opa

eten. In de zomer gingen we vaak barbecueën. En ieder jaar gingen we met de hele familie naar de Pasar Malam in Den Haag. Daar besepte ik ineens: Hé, hier liggen de roots van mijn moeders kant van de familie.”

Familiegeschiedenis

“Mijn opa is op Oost-Java geboren, maar zijn familie kwam van de Molukken. Hij heeft tijdens de Bersiap en de politionele acties als tolk voor de Nederlanders verschrikkelijke dingen meegemaakt. Hij en zijn broer vochten zelfs aan tegengestelde zijden. In 1953 is hij naar Nederland gekomen en via een neef kwam hij in 1954 naar Amsterdam. Daar ontmoette hij mijn oma. In zijn gezin werd geen Maleis meer gesproken. Nederland was de toekomst, Indië het verleden en dat was pijnlijk. Hij vond pas rust in zijn leven toen de kleinkinderen kwamen.”

Roots

“We gingen in ieder geval elke zaterdag naar mijn opa en oma om met zijn allen te

Opa met dochter en drie oudste kleinkinderen

Levensgeschiedenis

“Dat ik nu geschiedenis studeer, heeft zeker te maken met mijn Indische roots. In de onderbouw kregen we heel eenzijdig les over het koloniale tijdperk, misschien ontwikkelde ik daardoor een heel sterke mening over de koloniale geschiedenis. Het cultuurstelsel wordt nog steeds onderwezen als iets positiefs, maar dat is het niet. Er wordt gewoon niet bij stilgestaan bij het feit dat het een vorm van slavernij is, dat vind ik naar en niet-kloppend.”

Opa en oma op de Dam

Herkomst foto's – privébezit

GORONTALOSTRAAT

Gorontalostraat 21 – 47a (1982)

huur van een etage in de Gorontalostraat kost tussen 1935-1938 fl. 5,75 - fl. 6,75 per week. Panden kosten vlak na de Tweede Wereldoorlog fl. 6.600 - fl. 7.100, en in 1959 zelfs fl. 35.500. Halverwege de jaren zestig beginnen de prijzen wegens bouw-valligheid weer te dalen; op een veiling in 1967 worden huizen aangeboden voor fl. 15.000 - fl. 16.500.

De Gorontalostraat wordt gebouwd in de eerste helft van de jaren twintig. De buurt rond het Niasplein kent veel Joodse gezinnen, die in de Tweede Wereldoorlog veelal worden weggevoerd.

Hoge huren

Vanaf 1926 vinden er in de Gorontalostraat protesten plaats tegen de hoogte van de huur, die door diverse ‘huisjes- melkers’ wordt geheven. De

Speelplaats, op de achtergrond rechts de ingang van de Gorontalostraat

name van 15-20 jaar - uit de buurt langs. De jongens kunnen met hun eigen auto naar de racebaan komen en daar hun rondjes rijden. Ook valt er een te huren voor een kwartje per vijf minuten.

Sport en spel

De Gorontalostraat ligt aan het Makassarplein, waarop vanaf eind jaren twintig tot eind twintigste eeuw sportwedstrijden worden georganiseerd en korfbalverenigingen als Insulinde, Kadimah (Joods, voor WO II) en Archipel hun hoogtijdagen vieren. Een nieuwe rage in 1967 is de mini-racebaan. Op Gorontalostraat 13 wordt er één geëxploiteerd door de heer Steegmans. Er is een enorme aanloop. In enkele dagen komen maar liefst 500 jongens - met

Herkomst foto's - Stadsarchief Amsterdam

Cobie van der Nieuwengiezen

Geboren in 1935
Geboorteplaats Amsterdam, Riouwstraat
Woont/werkt nu in Amsterdam, verkoopster
Grootouders woonden in Utrecht en Amsterdam
Ouders woonden in Amsterdam

‘We woonden op 15 m², met een wc’tje waar je niet op kon zitten als de deur dicht was’

Familiegeschiedenis

“Mijn vader werkte bij Shell toen hij mijn moeder ontmoette. Hij was ook heel handig en maakte meubels en lampen. Mijn moeder maakte haar jurken zelf. Dan ging ze met een potlood en een papiertje naar de Bonnetterie of de Bijenkorf en keek ze in de etalage en dan maakte ze dat thuis na. We zwommen vaak bij de Schellingwouderbrug, daar zwommen we dan in van die zelfgebreide badpakken. Als ze nat waren dan werden die badpakken natuurlijk steeds langer.”

Dit kleine spookklokje was van mijn schoonvader, dat konden we nog net uit de vuilnisbak redden. Mijn vader heeft dat houten kastje eromheen gemaakt, dat bewaar ik voor mijn neef.

Wonen op 15 M²

“Ik ben in de Soembawastraat getogen en heb met mijn ouders altijd in de Indische Buurt gewoond. Mijn man was uitgezonden naar Indonesië in 1949, dat was geen fijne tijd. Negen maanden na onze trouwerij werd mijn man ziek. Hij is nooit meer beter geworden. We woonden in De Wittenstraat, in een halve woning, dat was 2.95 bij 4.95 meter, met een keuken en een wc’tje. Nou ja, de deur kon niet dicht, anders kon je er niet op zitten.”

Over de Indische Buurt

“Er kwamen steeds meer andere nationaliteiten hier wonen. Onze eigen cultuur verdween. Alle clubjes gingen weg, op een heleboel scholen zag je geen kerstboom meer, er werd geen Pasen meer gevierd. Ik vind dat heel jammer. In het wijkgebouw het Karrewiel wilde ik een keer iets weten over een club en toen zeiden ze: ‘Er zijn hier alleen maar Turkse mannen, u mag er niet in.’ Dat knaagt hoor. Ik vind dat de Indische Buurt wordt verwaarloosd. Er is te weinig onderhoud, het versmeert, het verarmoedt, vooral die dwarsstraten. Ik hoop dat het plein wel goed zal worden onderhouden, dat maakt verschil.”

Harvey Semmoh

Geboren in 1962
Geboorteplaats Paramaribo, Suriname
Woont/werkt nu in Amsterdam-Oost, dromenduider/psychoanalyticus
Grootouders woonden in Paramaribo, op Java
Ouders woonden op Java, in Suriname en Nederland

‘Eigenlijk heb ik hier nooit echt kunnen aarden’

Familiegeschiedenis

“Mijn grootouders woonden in Paramaribo, mijn vader is geboren in Magelan, een garnizoensplaats op Java. Mijn moeder is in Paramaribo geboren. Ze hebben elkaar op vijftienjarige leeftijd ontmoet en mijn moeder was 25 jaar toen ze trouwden. Mijn moeder was verpleegkundige, mijn vader was leraar aardrijkskunde en biologie. We zijn uiteindelijk naar Nederland gegaan. Ik heb een familiefoto uit 1977 waar we allemaal op staan. Mijn vader sprak niet over Indië, maar hij ging wel vaak naar een toko. Dat vond men vreemd: een zwarte man die Maleis sprak..

Grootvader Semmoh in KNIL-uniform

Surinamers deden ook mee aan bevrijding

“Mijn oom Anton heeft getekend om Indonesië te bevrijden. Hij is geronseld in Suriname, met de slogan: ‘Teken en zie de wereld!’ Het is een vergeten verhaal over WO II: Surinamers hebben ook meegedaan aan de bevrijding van Indonesië. Dat is nog steeds onderbelicht.

Familie Semmoh (1977)

Ze hebben later ook geen pensioen gekregen en ja, ze zijn anders behandeld. Pas de laatste jaren mogen ze erbij staan op de Dam. Daar hebben ze voor gevochten.”

Levensgeschiedenis

“Ik heb op school in Nederland geen les gehad over de koloniale geschiedenis, ik deed gymnasium B dus kwam ik niet verder dan Karel de Grote. Maar geschiedenis is een persoonlijke interesse, dus wat ik van de wereldgeschiedenis weet, daar ben ikzelf achteraan gegaan. Ik vond het niet leuk om in Nederland te wonen, ik miste het avontuur en de vrijheid van Suriname. Vaak werd ik uitgescholden voor zwarte poepchinees en dan sloeg ik erop en kreeg ik straf. Eigenlijk heb ik nooit echt kunnen aarden. Nu ben ik bezig om terug te gaan naar Suriname om mijn laatste jaren daar door te brengen.”

Teken en zie de wereld!

MAKASSAR

Fort in handen van VOC

In Makassar, op het eiland Sulawesi (het vroegere Celebes), bouwden de Hollanders in 1673 een fort. Van hieruit controleerden ze zowel de vorstendommen in de regio als de handel. Dit fort is bewaard gebleven en nu een toeristische attractie.

Een straat in Makassar, rond 1874

Ingang van het Fort Vredeburg te Makassar, 1921

Bewoners van een kampong in Makassar, voor 1930

MAKASSAR

Vorsten moesten wijken

Huis in (de omgeving van) Makassar, 1929

De Buginese bevolking stond bekend om zijn moed, zeemanschap en vroomheid. Tot in de twintigste eeuw bleef de bevolking weerstand bieden aan de koloniale overheersing. Het gevolg was dat het Nederlands gezag veel lokale vorsten verbande.

De Regent van Maros met gevolg en waardigheidstekens, rond 1900

Deze muzikanten traden op bij ceremonies om kwaad te weren, eerste helft 20^e eeuw

Een straat in Bantaeng in de omgeving van Makassar, ca. 1900

MAKASSAR

Specerijen, koffie, hout, rotan en katoen

Het schip
S.S. Roggeveen
van de Koninklijke
Paketaart
Maatschappij
(KPM) tijdens het
laden van kolen
in de haven van
Makassar, 1931

De stad Makassar groeide snel, sneller dan veel Indische steden. Dat kwam vooral door de rol van Makassar in de handel, waaronder veel doorvoerhandel. Er werd vooral gehandeld in koffie, specerijen, hout, rotan en katoen.

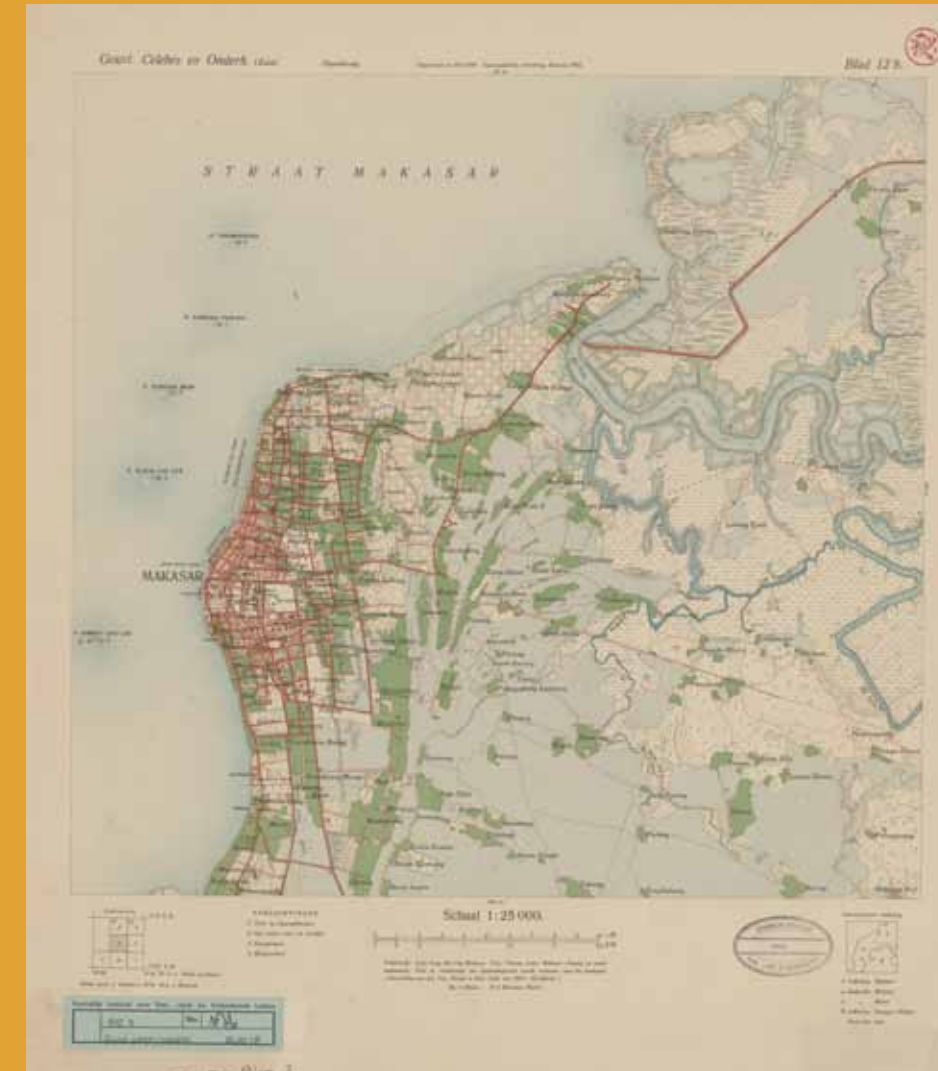

Het lossen van rotan in de haven
van Makassar, eerste helft 20^e eeuw

De Marktstraat in Makassar met kantoren
en een benzinestation, 1935

MAKASSAR

Makassar ligt op een strategische plek in het midden van de Indonesische archipel, in het zuidelijke gedeelte van het huidige Sulawesi, het voormalige Celebes. Het lag op de route naar de Molukse specerij-eilanden en was daarom aantrekkelijk voor de Nederlanders om zich er te vestigen.

In 1930 had Makassar bijna 85.000 inwoners, waarvan bijna 3.500 Europese. In de Buitengewesten (alle eilanden buiten Java) was alleen de stad Palembang groter. Makassar groeide snel, sneller dan veel Indische steden. Dat kwam vooral door de rol van Makassar in de handel, waaronder veel doorvoerhandel.

Sam Tjioe

Geboren in	1952
Geboorteplaats	Amsterdam
Woont/werkt nu	in Amsterdam-Zuid, schrijver/filmer
Grootouders woonden	in Makassar
Ouders woonden	in Makassar, Utrecht, Surabaya, Makassar en later Amsterdam

‘Had je de politieke wind mee, dan vermoordde je een Chinees en pakte je zijn bezittingen af’

Familiegeschiedenis

“Overgrootvader Thoeng Liong Hoei (1872 – 1942) was kapitein en werd in 1935 en door koningin Wilhelmina tot Majoor der Chinezen bevorderd. Hij was een invloedrijk man. In 1942 werd hij, na de inval van de Japanners in Nederlands-Indië, onthoofd door de Japanners, nadat hij weigerde om trouw te zweren aan de keizer. Mijn vader ging in de oorlog rechten studeren in Nederland en ontmoette daar mijn moeder, een Nederlandse.”

Hotel Empress, dat in bezit was van mijn familie in Makassar, in 1938

en had je de politieke wind mee, dan vermoordde je een Chinees en zei je dat hij of zij een communist was. Daarna pakte je zijn bezittingen af. Dat werd nauwelijks of niet bestraft.”

Levensgeschiedenis

“Pas later verdiepte ik me in het Indische verhaal, omdat de ‘Tempoe Doeloe’-verhalen me de keel uithingen. Ik las en praatte veel erover en nu begrijp ik ook meer mijn eigen verdeeldheid en gekleurdheid. Ik noem mezelf Indo-Chinees, maar die term bestaat eigenlijk niet. Een Indo is een speciale mengvorm. Een uitvinding van de koloniale overheerser om de mengvorm tussen het lokale ‘Inlandse’ bloed en het Europees bloed een legale status te geven. Het allerlaagste stond de inlander. Het hoogste stond de Europeaan. Op zeker moment werden Arabieren en Japanners ook tot deze hoge groep gerekend. Dit tot grote woede van de Chinezen die nog steeds bij de inlanders werden ingedeeld.”

Overgrootvader Thoeng Liong Hoei

Moord en doodslag

“Tijdens de Bersiap ’45-’46 waren mijn ouders in Makassar. Dat was een afschuwelijke tijd. Moord en doodslag waren aan de orde van de dag. Zo ook in de zestiger jaren tijdens de zogenaamde “communisten vervolging”. Wilde je je als Indonesiër onbeschaamd verrijken

Trouwfoto ouders in 1946

Herkomst foto's – privébezit

Bastienne Kramer

Geboren in	1961
Geboorteplaats	Baarn
Woont/werkt nu	in Amsterdam, beeldend kunstenaar en docent Gerrit Rietveld Academie
Grootouders woonden	in Bandung, Amsterdam, Baarn
Ouders wonen	in Baarn

‘In onze familie is goed zichtbaar hoeveel gradaties van Indisch er zijn’

Moeder en tantes met tijgertjes op een rij

Familiegeschiedenis

“Mijn vader heeft helemaal geen Indische lijn, mijn moeder woonde tot haar zestiende in Bandung met haar moeder, tante, oma en drie zusjes. Haar vader, mijn grootvader, was meestal afwezig, hij werkte en woonde op de theeonderneming. In de oorlog kwam mijn moeder met haar grootmoeder, moeder en zusjes in het Jappenkamp terecht. Na de oorlog ging mijn grootmoeder naar Nederland, maar binnen een jaar vertrok ze weer om in Makassar als onderwijzeres aan de slag te gaan. Het oudste en jongste kind nam ze mee. Mijn moeder liet ze, met een zusje, achter in een kostgezin. Midden jaren vijftig kwam ze weer terug naar Nederland.”

Indisch

“In onze familie is goed zichtbaar hoeveel gradaties van Indisch er zijn, qua kleur maar ook cultureel gezien. Mijn moeder is enorm snel vernederlandst, zij moest al jong hier ‘overleven’. Gek genoeg voelde ze zich altijd een buitenstaander. Haar twee zussen zijn vooral in Indië opgegroeid. Als we bij mijn oma of tantes waren, ging het gesprek nooit over iets anders dan Indië. Over vóór de oorlog en daarna. Over eten en drinken. En over ratten in het kamp die minstens het formaat van een halve meter hadden.”

Terug

“In 1991 ging ik met mijn moeder naar Indonesië, naar de plekken waar zij woonde en op vakantie ging. Dat maakte veel indruk. De achtergrond van mijn moeder heeft mijn werk zeker beïnvloed. Culturele, sociale en antropologische aspecten zijn altijd een onderdeel van mijn werk. Ook ben ik heel gevoelig voor vormen van uitsluiting.”

Tas die je kreeg tijdens de repatriëring bij Attaka in de Sinaï-woestijn onderweg naar Nederland, daarin zaten kleren, schoenen et cetera

Herkomst foto's – privébezit

MAKASSARSTRAAT

De Makassarstraat is genoemd naar het eiland Makassar en is grotendeels aan het Niasplein (later Makassarplein) gelegen. Vanaf 1925 wordt in deze buurt gebouwd op het terrein van de voormalige wielerbaan. De Makassarstraat strekt zich in eerste instantie uit tot aan de Zeeburgerdijk; het laatste stukje wordt na de stadsvernieuwing begin jaren tachtig voortaan Menadostraat. De Makassarstraat wordt door zeer vele kleine ontwikkelaars gebouwd en de huizen zijn vaak van slechte kwaliteit.

Hoek Makassarstraat – Boeroestraat

Joodse winkels

In de Makassarstraat zitten veel Joodse winkels: de Wasch-, Glansch- en Strijkinrichting de Concurrent (nr. 57), Fijne Vleeschwaren David Stibbe ‘Vleeschhouwerij onder Rabbinaal Toezicht’ (nr. 86), Wed. P.L. Heins & Zoon bruidsuikers, pinda's, rozijnen en vijgen (nr. 88). Op Makassarstraat 43-III woont S. Vischschraper, voorzitter der Gemengde Joodsche Zangvereniging. Minstens 44 Joodse bewoners van de Makassarstraat worden vermoord in de Tweede Wereldoorlog.

Verval

In 1968 protesteren zeventig bewoners van het grote blok tussen Makassarstraat, Gorontalstraat en Javastraat tegen een huurverhoging van vier procent, omdat er nooit iets aan onderhoud wordt gedaan. Woningen beginnen ernstig uit elkaar te vallen, er komen panden leeg te staan en ze worden gekraakt. In 1974 moeten complete gevelwanden zelfs worden gestut. Bewonersgroepen roepen op zo spoedig mogelijk tot nieuwbouw over te gaan. De Gemeente neemt veel woningen over, vervangt ze door stadsvernieuwing en draagt ze over aan woningbouwverenigingen als Eigen Haard.

Makassarstraat

Herkomst foto's -
Stadsarchief
Amsterdam

Laura

Geboren in	1977
Geboorteplaats	Berlijn
Woont/werkt nu	in Amsterdam, grafisch vormgever
Grootouders woonden	in Bergfelde, Oost-Duitsland
Ouders woonden	in Oost-Berlijn, West-Berlijn, Bremerhaven, nu Vechta en Berlijn

‘Eigenlijk moet je met elkaar een soort nieuwe cultuur vormen’

De hele familie tijdens het huwelijk van mijn neef met zijn Deense vriend (zomer 2013)

les aan de Universiteit. Mijn stiefvader heeft een agentschap voor musici. Ik ben best veel verhuisd in mijn leven: acht keer alleen al tijdens mijn jeugd. Na mijn studie in Berlijn en een uitstapje van een half jaar naar Parijs, kwam ik eind 2003 naar Amsterdam. In Amsterdam voelde ik me onmiddellijk thuis. Wat ik hier zo fijn vind, is dat alles dicht bij elkaar is.”

Verschillen

“Door mijn verhuizing van Oost naar West heb ik de geschiedenis van Duitsland op verschillende manieren geleerd op school. Mede daardoor ben ik opgegroeid met het idee dat we allemaal wereldburgers zijn. Ik probeer niet zo snel patronen te zien zoals ‘de Nederlander’ of ‘de Duitser’, maar meer al die facetten en hoe we, zeker in zo’n stad als Amsterdam, met elkaar een soort nieuwe cultuur kunnen vormen.”

DDR Jugendllexicon, dat staat voor de DDR en de propaganda (1977)

Over de Indische Buurt

“We woonden, tot kort geleden, in de Niasstraat aan het Makassarplein. Ik voelde me nooit onveilig als ik daar ’s avonds laat thuiskwam, omdat er altijd mensen op straat waren. Hier aan deze kant van de Makassarstraat is dat anders, omdat het een beetje verstopt zit. Ik vind de Indische buurt erg gezellig en woon hier met plezier. Er is veel ruimte voor initiatieven en bijzondere plekken zoals Oostindischgroen, de buurtmoestuin, of LT, het restaurant, waar je in gebarentaal moet bestellen - van die alternatieve kleine plekjes, die een buurt leuk maken.”

Herkomst foto's – privébezit

Darifa El Mahdioui

Geboorteplaats El Hoceima, Marokko
Werkt nu Activiteitscentrum Rumah Kami op het Makassarplein
Ouders woonden in in Noord-Marokko, nu Amsterdam

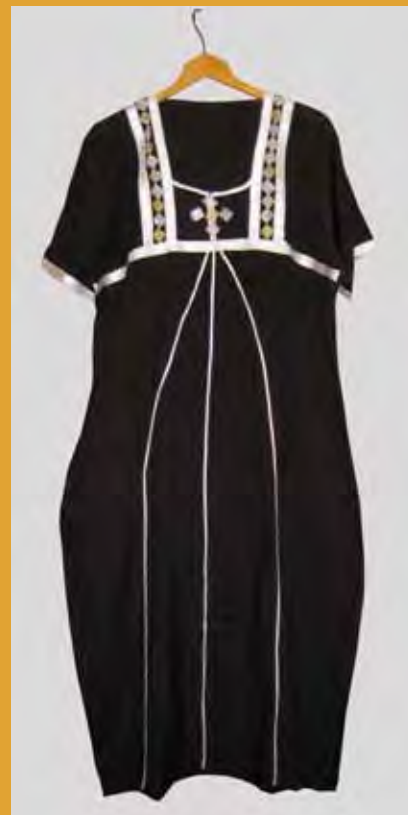
‘Zet tien kinderen van vier jaar bij elkaar, ze gaan gewoon spelen. Die letten niet op sociale klasse’

Familiegeschiedenis

“Ik kwam met mijn familie in 1973 naar Nederland, Amsterdam. We hebben allemaal gestudeerd, want dat vond mijn vader erg belangrijk. Hij zei altijd: ‘School is een van de belangrijkste kennismiddelen van een mens.’ Ook zeiden mijn ouders: ‘Zet tien kinderen van verschillende achtergronden van vier jaar in een kamer en je zult zien dat die kinderen gewoon met elkaar spelen, die letten niet op sociale klasse.’ Dat was leerzaam.”

Zelf
ontworpen
huisjurk

Verschillen

“Pas later, toen mijn eigen kinderen naar school gingen, drong het tot me door dat ik ben opgegroeid in Nederland in een tijd waarin de allochtonen dun gezaaid waren. En dat je veel kunt leren van elkaars cultuur. In de westerse beschaving is het bijvoorbeeld belangrijk dat je iemand aankijkt als hij tegen je praat. In Marokko is het juist respectvol als je naar de grond kijkt. Ik vind dat Marokkanen sneller

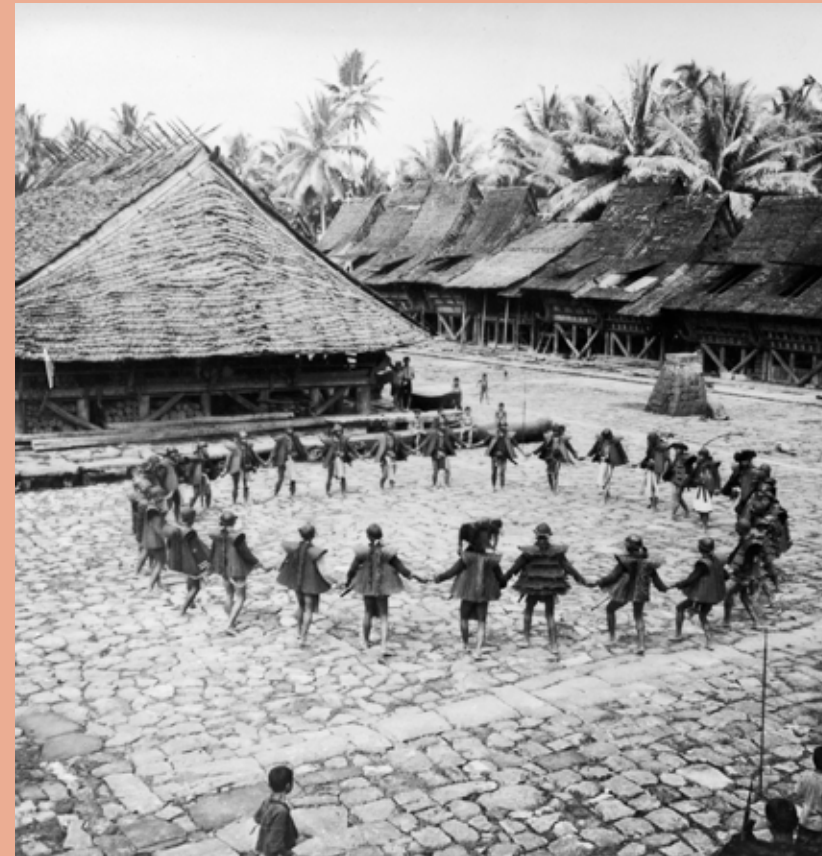
iets veroordelen als er een probleem is, de Nederlander zoekt naar een oplossing. Ikzelf neem wat ik het beste vind van beide culturen en doe dingen op mijn manier. Een paar keer per week kook ik Marokkaans, met de Tajin en veel specerijen. In mijn dagelijks leven kleed ik me Westers: dan draag ik een spijkerbroek met een tuniek. Maar als ik thuiskom, trek ik mijn Westerse kleren uit en doe ik zo'n lange, Marokkaanse huisjurk aan.”

Indische geschiedenis

“Ik kende de Indische geschiedenis niet. Toen ik bij een vrouwencentrum ging werken, vroeg ik een keer de demografische gegevens van de Indische Buurt op. Daaruit blijkt dat Indische mensen geen aparte groep vormen, Surinamers, Antillianen, Turken en Marokkanen wel.”

NIAS

Goudeiland voor de kust van Sumatra

Het eiland Nias voor de westkust van Sumatra stond bekend als het ‘goudeiland’. De adel bezat veel gouden sieraden, die tijdens ceremonies werden gebruikt. Nias was niet geschikt om plantages aan te leggen. Wel kwamen er zendelingen die de bevolking bekeerden tot het christendom. Hierdoor verdween rond 1900 veel van de traditionele cultuur.

Mannen die een gevechtsdans uitvoeren, eerste helft 20^e eeuw

Europeanen en dorpsbewoners bij stenen tafels voor een huis in Bawömatoluo, 1909

NIAS

Eiland van de ceremoniën

De uitvoering van de kostbare ceremoniën werd begin twintigste eeuw ingeperkt door de zending. Gelukkig werden veel van deze ceremoniën, adathuizen en voorouderbeelden tussen 1900 en 1940 wel op foto's vastgelegd.

De ingang van een dorp met op de achtergrond een kerktoeren, voor 1935

Een huis waarvan het traditionele dak vervangen is door golfplaten, Bawömatoluo, voor 1938

Vooraanstaande vechters uit het dorp Bawömatoluo, voor 1916

Twee priesteressen met gouden sieraden, waaronder levensboom kronen, voor 1920

NIAS

Wel of niet onder Nederlands gezag

De VOC had in 1693 al overeenkomsten met vorsten op Nias, maar de kosten van de handelspost waren zo groot dat de post weer werd opgeheven. Tussen 1856 en 1865 trachtten verschillende expedities van het KNIL Nias te onderwerpen, hetgeen niet lukte. Pas rond 1900 kwam Nias alsnog onder Nederlands bewind.

Een Europeaan omringd door de bewoners van Bawödobara, ca. 1910

De bevolking wacht op vaccinatie, nabij Teluk Dalam, Zuid-Nias, 1909

De woning van een Nederlandse ambtenaar in Gunungsitoli, voor 1920

NIAS

Het eiland Nias lag, voor de westkust van Sumatra, helemaal niet op een strategische plaats en had ook maar weinig handelsmogelijkheden voor de VOC. Maar de Nederlandse staat wilde meer bestuurlijke macht en ook de christelijke zending speelde een grote rol. Nederland zag het als zijn plicht de christelijke en westerse beschaving te verspreiden onder de eilanden van Indonesië. Hierdoor verdween rond 1900 veel van de traditionele cultuur, zoals de stenen monumenten, voorouderbeelden en de traditionele ceremonies. De gouden juwelen verloren daardoor hun betekenis en werden verkocht aan handelaren.

Govinda den Hartog

Geboren in	1984
Geboorteplaats	Amsterdam
Woont/werkt nu	in Amsterdam, televisieproducent
Grootouders woonden	in Perzië, Bandung, Melick
Ouders woonden	in Bandung, Melick, nu Amsterdam

‘Het is nog steeds zo dat blanken op heel veel plekken ter wereld het voor het zeggen hebben’

Foto van het gezin van mijn moeder (1954)

Familiegeschiedenis

“Mijn opa en oma zaten voor en na de oorlog in Bandung, ze hadden garages en grote huizen. Opa woonde als kind in Isfahan. Toen hij vluchtte door de genocide, kwam hij in Indonesië terecht. Mijn oma is Duits-Chinees-Indisch. Mijn moeder is geboren in Bandung, maar ziet er niet Indisch uit, eerder Armeens. In de oorlog zat de hele familie in het Jappenkamp, daardoor raakten ze alles kwijt. In 1958 ging oma met de kinderen naar Nederland. Toen ze in Nederland kwamen, werden ze in Melick (Limburg) geplaatst, omdat ze katholiek waren. In de ogen van de Nederlanders stelde je niks voor. Dat was toen gewoon zo. Mijn moeders broer woont in Roermond en is een echte Indo met een Indonesische vrouw, hij spreekt ook Indonesisch. Zijn respect voor Japanners is minder dan nul.”

Blanken de baas

“Ik doe televisieproductie en kom daardoor op allerlei plekken buiten Europa. En overal waar ik kom, praat ik met mensen, doe ik zaken met donkere mensen, lokale mensen, maar ook met blanken. Het is nog steeds zo dat blanken op heel veel plekken ter wereld het voor het zeggen hebben.”

Muziekspeeldoos van mijn oma uit Indonesië

Indisch

“Typisch Indisch? Nou mijn familie is enorm bijgelovig. En dat aanpassen. De mensen van mijn werk zeggen vaak: ‘Je bent net een lokale. Die handgebaren, je omgang met mensen...’ Het is gewoon spiegelen. En daar bereik je heel veel mee.”

Marian Horsley - van Driel

Geboren in	1938
Geboorteplaats	Malang, Java
Woont/werkt nu	in Amsterdam en Beijing, consultant
Grootouders woonden	in Maastricht, Blerick
Ouders woonden	in Blerick, Maastricht, op Sumatra en Java

**‘Toen ik in Holland aankwam, wist ik meteen:
dit is mijn land niet’**

Familiegeschiedenis

“Mijn ouders zijn in 1935 getrouwd. Toen de Jappen kwamen, was mijn moeder hoogzwanger van mijn broertje. Mijn vader werd weggevoerd naar Birma en heeft dat niet overleefd. Mijn moeder en ik kwamen in het kamp Ambarawa, waar mijn moeder erg ziek werd. Zij lag in het dysenteriepaviljoen waar bijna niemand levend uitkwam, maar zij overleefde het. Ik hield mijn broertje in leven in het kamp en dat heeft de relatie tussen mijn moeder, mijn broertje en mij bepaald. Na de bevrijding kwam Lord Mountbatten met z'n lady eventjes kijken naar ons. En wat deden ze? In plaats van vitaminen uitdelen, dat zal ik nooit vergeten, deelden ze lippenstift uit. Lippenstift! Daar had niemand behoefte aan. Maar ik dacht: dat kan ik verhandelen, dus vroeg ik aan iedereen: ‘Mag ik 'm hebben?’ Dan kon ik die weer ruilen. Ja, het is een waanzinnige tijd geweest. In 1946, gingen we naar mijn grootouders in Maastricht.”

Niet welkom

“Toen ik Holland aankwam, wist ik meteen: dit is mijn land niet. Ik was verwonderd over de liefdeloosheid van mensen in die tijd. Wij waren niet welkom en moesten onze bek houden. We hadden toch een goed klimaat gehad en zij hadden hier de hongerwinter meegemaakt. Niemand verdiepte zich in onze kant van het verhaal. Toen bedacht ik: ik wil nooit meer bang zijn.”

Indië onder Japanschen hiel door mr. W.H. Elias

Levensgeschiedenis

“In Amsterdam kan ik goed leven en verder heb ik in Istanbul, Manila en Milaan gewoond. De laatste jaren woon ik veel in China. En nu denk ik serieus na over waar wil ik doodgaan: in Indonesië of China? Ik heb vaak met mensen met een kampverleden gewerkt. En nu werk ik internationaal voor bedrijven, investeerders en mensen die zaken willen opzetten of op orde willen brengen. De meeste mensen die de oorlog in Nederlands-Indië hebben meegemaakt, kun je grofweg indelen in twee groepen; zij die hun leven lang slachtoffer zijn gebleven en zij die besloten dat ze nooit meer zouden buigen, voor niemand.”

Herkomst foto's – privébezit

NIASSTRAAT

Eind 1924 wordt de Niasstraat bebouwd. De Niasstraat is genoemd naar het Indonesische eiland Nias, gelegen voor de westkust van Sumatra. Bijzonder is de bouw van twee openbare scholen vanaf 1926. De scholen houden het lang uit op Niasstraat 57-59: pas in 1978 zal de E.J. van Ditmarschool uit de buurt verdwijnen. Verder kent de straat bijzonder veel kleine handeltjes en winkeltjes.

Niasstraat 13

Boekwinkels

De Niasstraat is vóór de Tweede Wereldoorlog een belezen straat. Dit kan tenminste worden afgeleid uit de aanwezigheid van maar liefst twee boekhandels: de (Joodse) boekhandel Gans op nr. 35 en boekhandel A.P. van Gelder op nr. 53. Piet Gans is de eerste boekhandel in de Indische Buurt die vanaf 1928 het communistische dagblad *De Tribune* gaat verkopen.

Venten

(het verkopen van goederen van huis tot huis of op straat, zonder vaste plaats)

Rond het Niasplein, dat in de jaren dertig Makassarplein gaat heten, zijn veel straatventers gevestigd, die actief zijn in hun eigen verenigings- en vakbondswezen. Zo woont op Makassarplein 53 de secretaris van de vereniging De Vrije Venter, Chr. van Beemdelust. Op Niasstraat 67, later Niasstraat 7, woont de voorzitter van de Algemeene Nederlandsche Ventersbond, S. Presser. Op Niasstraat 20 woont de secretaris van deze bond, B. Worms. Worms richt op zijn beurt in februari 1932 de Algemeene Ventersbond van Amsterdam op. Wanneer in 1932 de winkelsluitingswet ingaat (sluiting op zondag), maakt de Algemeene Ventersbond van Amsterdam bezwaar vanwege het feit ‘dat door de winkelsluitingswet tal van Joodsche venters worden gedupeerd in de uitoefening van hun beroep’. Ze verzoekt B&W om het venten op zondag toe te staan aan Joodse venters die op zaterdag niet venten vanwege sjabbat. Na de Tweede Wereldoorlog is er weinig sprake meer van venters.

Nieuwbouw

Vanaf 1978 wordt gesloopt van het begin van de Gorontalostraat hoek Niasstraat. Er worden 32 nieuwe woningen gebouwd.

Hoek Niasstraat Gorontalostraat (1978)

Herkomst foto's - Stadsarchief Amsterdam

Mustafa Kemal Ustalar

Geboren in	1957
Geboorteplaats	Ankara
Woont/werkt nu	in Amsterdam, voormalig beheerder buurtcentrum Oosterpark
Grootouders woonden	in Ankara
Ouders woonden	in Ankara, nu Amsterdam-Noord

‘Tien jaar geleden was de Indische buurt een beetje een getto, nu niet meer’

Familiegeschiedenis

“In 1965 ging mijn vader naar Amsterdam en in 1973 kwam ik met mijn moeder, drie broers en één zusje erachteraan. We zaten drie dagen in een kleine auto en toen we aankwamen in de Wijtenbachstraat, was het al donker. Ik ging een stukje lopen in het Oosterpark en daar zag ik voor het eerst van mijn leven donkere mensen. Ik schrok me dood en rende terug. Ik verwachtte alleen maar blonde mensen met lang haar, die kwamen naar Turkije op vakantie! Maar in de dagen daarna zag ik dat er allerlei nationaliteiten in

Broers en zusje bij de besnijdenis jongste broer in Ankara (1970)

Mustafa met zoon voor de Schellingwouderbrug

Amsterdam wonen. Mijn vader en ik werkten bij van Gendt en Loos, ik als vorkheftruckchauffeur. Ik ging niet naar school, omdat we het geld nodig hadden als gezin. Na een paar jaar ben ik bij Herda, een verlichtingszaak gaan werken, in het magazijn. Toen ik trouwde, verhuisde ik naar de

Indische Buurt en daar woon ik nog steeds. Ik heb twee kinderen: mijn dochter (27) werkt bij de Zeeman en mijn zoon (33) werkt bij een bank, hij is afgestudeerd econoom. Mijn vader en moeder wonen in Amsterdam-Noord. Mijn vader is 84 en mijn moeder 77.”

Politiek

“Ik had nog nooit iets gehoord over Indonesië of de oorlog met Duitsland, in Turkije kreeg je alleen Turkse geschiedenis. Ik had een Nederlands buurmeisje, Jolanda Damen, die heeft mij Nederlands geleerd, dat vergeet ik nooit. Toen Herda failliet ging, ben ik de politiek in gegaan. Twaalf jaar zat ik in de politiek in stadsdeel Zeeburg. Ik wilde dat er meer Turkse mensen betrokken zouden zijn. Het gaat nu goed met de Indische Buurt, tien jaar geleden was het een beetje een getto, nu niet meer.”

Terug

“Ik kan niet meer terug naar Turkije, ik pas daar niet meer. Achteraf denk ik: als ik in Turkije zou leven, zou ik ook denken als andere Turken. Maar ik ben blij dat ik hier leef, hoor! Ik heb een hoop geleerd en ik denk dat alle Turken veel zouden kunnen leren van het contact met andere culturen. Dat is heel belangrijk.”

Herkomst foto's – privébezit

Wilma

Geboren in	1949
Geboorteplaats	Paramaribo, Suriname
Werkt nu	lerares (prepensioen), nu huiswerkbegeleider
Grootouders woonden	in Paramaribo
Ouders woonden	in Paramaribo

‘Toen ik hier kwam, zag ik pas dat niet iedere Nederlander een huishoudster heeft’

Familiegeschiedenis

“Begin jaren 70 ben ik, na het overlijden van mijn moeder, naar Nederland gekomen. Het was november en koud, maar de zon scheen en de lucht was strakblauw dus liep ik zonder jas naar buiten. Ik schrok van de kou! Dat was mijn eerste kennismaking met Nederland; al schijnt de zon, dat zegt niks!”

Verschillen

“Ik voel me niet anders dan Nederlanders. We zijn allemaal mensen. Ik kijk liever naar het individu en generaliseer niet. We hebben altijd Nederlanders gehad in Suriname: de Nederlandse troepenmacht, de militairen. De hoge rangen waren allemaal voor de witte mannen. Ze kwamen met hun gezinnen naar Suriname en hadden vaak een werkster, een tuinman etc.. Toen ik hier kwam, zag ik pas dat niet iedere Nederlander een huishoudster heeft. Zo had iedereen ook het beeld dat het onderwijs in Nederland veel beter was. Surinamers gingen vaak hierheen voor hun studie. Toch merkte ik dat we het onderwijs in Suriname niet moeten onderschatten. De opleiding die ik in Suriname heb gehad, is wat ze nu hier krijgen.”

Klok op hout in de vorm van Suriname

Over de Indische Buurt

“In de Gorontalostraat was aan de ene kant nieuwbouw waar wij woonden en aan de andere kant waren de oude woningen die nu op de renovatielijst staan. Daar woonden veel generaties boven en naast elkaar; grootmoeder en moeder woonden dan beneden en zoon of dochter woonde erboven of ernaast. Eén grote familie.”

Herkomst foto's – privébezit

Inleidingen

David Hildering

Herman Keppy

Carl Haarnack

Inleiding

‘De geschiedenis van de Indische buurt en het belang van de kolonie in de Oost voor Nederland’

door drs. David Hildering

De meeste Nederlanders in de negentiende en in de eerste helft van de twintigste eeuw wisten bijna niets van het leven in Indonesië. De wereld was heel anders honderd jaar geleden. Er was nog geen internet, televisie en ook telefoneren was slechts voor een enkeling weggelegd. De meeste mensen wisten wel dat Nederland koloniën had, maar hoe het er daaraan toeging, daar kon men zich slechts een vage voorstelling van maken.

De Indische buurt hier in Amsterdam werd aangelegd tussen 1900 en 1940, en ik durf met vrij veel zekerheid te stellen dat het grootste gedeelte van de eerste bewoners geen voormalig bewoners van de Kolonie Nederlands-Indië waren. Ik durf zelfs te veronderstellen dat de meeste eerste bewoners van deze buurt nog nooit eerder van de plaatsen Makassar, Nias en Gorontalo hadden gehoord. Het is toch gek, om een buurt met Indonesische namen te creëren voor bewoners die waarschijnlijk nog nooit en te nimmer met deze steden en plaatsen in Indië in aanraking waren geweest, laat staan dat ze ooit van plaatsen zoals Nias en Gorontalo hadden gehoord.

Maar als het niet de bewoners zijn, waarnaar de Indische buurt is vernoemd, wat is het dan wel?

De Indische buurt in Amsterdam is niet de enige Indische buurt die rond de eeuwwisseling in Nederland ontstaat; veel steden in Nederland, zoals Utrecht, Zwolle, Nijmegen, en Den Haag krijgen in deze periode een Indische buurt. Het feit dat er nieuwe wijken werden aangelegd, betekende dat er behoefte was aan meer leefruimte in deze steden. Nederland werd weer een welvarend land vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw. Sommige mensen spreken zelfs van een tweede Gouden Eeuw. Amsterdam maakte een bloeiperiode door. Dit was de tijd dat onder andere het Rijksmuseum en het Centraal Station werden gebouwd. Een groot gedeelte van deze welvaart had Nederland te danken aan de kolonie in De Oost, het huidige Indonesië. Het omstreden systeem dat de Nederlanders gebruikte om de boeren in Indonesië te exploiteren stond ook wel bekend als het cultuurstelsel.

Het geld dat werd verdiend in Indonesië met dit cultuurstelsel werd hier gebruikt om Nederland te moderniseren. Zo zijn bijvoorbeeld de meeste spoorlijnen in Nederland aangelegd met de verdiensten uit Indonesië. De toegenomen welvaart zorgde er ook voor dat de steden gingen groeien. Nieuwe wijken werden aangelegd. Het lag dus enigszins voor de hand dat veel wijken in Nederland vernoemd werden naar de meest belangrijke kolonie, oftewel de kolonie die de toegenomen welvaart in de periode mede had waargemaakt.

Maar hoe zit het nu eigenlijk met de daadwerkelijke geschiedenis van de plaatsnamen hier om ons heen? Welke plek hebben Makassar, Nias en Gorontalo nu eigenlijk in de Nederlandse geschiedenis? Waarom waren deze plaatsen zo belangrijk voor de Nederlanders?

Voor Makassar is deze vraag vrij duidelijk te beantwoorden. De eerste Hollanders die voet aan wal in de Indonesische archipel zetten, waren in dienst van de VOC. De VOC was een bedrijf, en had dus als doelstelling winst te maken. De VOC was dus alleen geïnteresseerd in plaatsen en gebieden die handig waren voor de handel. Het ging de VOC dus niet in de eerste plaats om bestuurlijke en politieke macht, maar

slechts om economische en militaire. Makassar lag en ligt op een strategische plek in het midden van de Indonesische archipel, in het zuidelijke gedeelte van het huidige Sulawesi, het voormalige Celebes. Het lag op de route naar de Molukse specerij-eilanden, en was daarom een ideale handelsplaats voor de VOC, en daarom aantrekkelijk voor de Nederlanders om zich er te vestigen.

Bij Gorontalo en Nias is het verhaal anders. Deze plaatsen lagen helemaal niet op strategische plaatsen en hadden ook maar weinig handelsmogelijkheden voor de VOC. De VOC had dan ook weinig interesse in het eiland Nias en de plaats Gorontalo.

De wereld veranderde aan het begin van de negentiende eeuw. De VOC was failliet. Het koninkrijk der Nederlanden nam al de bezittingen van de VOC over, waaronder dus ook de VOC bezittingen in Indonesië.

De Nederlandse staat wilde meer dan de VOC. De Nederlandse staat wilde ook politieke en bestuurlijke macht. Op deze manier kon het kleine Nederland een grote rol spelen in de wereld. Daarnaast speelde de christelijke zending een grote rol. Nederland zag het als zijn plicht de christelijke en westerse beschaving te verspreiden onder de eilanden van Indonesië.

Het waren deze redenen dat voorheen economisch onbelangrijke plaatsen als Gorontalo en Nias onder Nederlands bestuur werden gebracht.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog valt Japan Indonesië binnen wat het begin van het einde betekende voor de Nederlandse macht in Indonesië. In 1949 geeft Nederland officieel de macht over aan de republiek Indonesië.

In de jaren vijftig komen meer dan 100.000 Indische Nederlanders naar Nederland. Sommige hebben al eerder in Nederland gewoond, maar ook velen zijn nog nooit in Nederland geweest. Ook al spreken zij de Nederlandse taal, de ontvangst in Nederland voelt voor de meeste migranten kil en onprettig. De meeste proberen zich zo goed mogelijk aan te passen, maar ondervinden veel weerstand van de Hollanders. De mensen in Nederland hadden een andere oorlog meegemaakt dan de Indische Nederlanders. Daarnaast hadden de Nederlanders hier ook geen idee van hoe de oorlog en nasleep daarvan in de kolonie was geweest en vice versa. Het onbegrip voor elkanders pijn maakte het aanpassingsproces er niet makkelijker op. De Indische Nederlanders verspreiden zich over heel Nederland, waar vanaf dat moment, zoals in bijvoorbeeld Den Haag ‘een ander soort’ Indische buurten ontstaan, buurten waaraan de mensen herinneren aan een tropisch ver land, en niet de straatnamen.

Zoals heel veel eerste bewoners van deze Indische buurt honderd jaar geleden geen voorstelling konden maken van de straatnamen uit hun buurt, zo hebben ook vandaag de dag de meeste mensen ook geen idee waar deze straatnamen voor staan, en wat ze betekenen in de geschiedenis van Nederland. En dat is nu precies de reden waarom we hier vandaag staan.

Dank u wel.

Inleiding bij opening tentoonstelling Meerstemmige geschiedenissen

door Herman Keppy

Toevallig rond 1900, toen de straten hier in Amsterdam-Oost Indische namen kregen, waaide eventjes een verfrissende wind in Indië, die van de ethische politiek. Voor het eerst keek men eens echt naar de Indonesiërs, hoe konden die verder op de ladder der beschaving worden gebracht? Een van de gevolgen was dat in 1907 de eerste Indonesische studenten naar Nederland komen. En waar komen zij terecht? In Amsterdam. Ze gaan echter niet wonen in de Indische buurt, maar in het centrum. Ze doen het hartstikke goed aan de Universiteit van Amsterdam en zijn enorm populair, zeker bij de Hollandse meisjes. Helaas terug in Indië worden zij weer gediscrimineerd door de Hollanders. Er zijn op dat moment al veel Indische mensen in Nederland, mensen van gemengd Hollands en Indonesisch bloed. Die wonen vooral in Den Haag. Waarom Den Haag? weet ik niet. Waarom willen Surinaamse Hindoestanen er nu wonen? Ze weten niet wat ze missen aan Amsterdam! Tijdens de oorlog zaten er van de weinige Indische en Indonesische mensen in Nederland en Amsterdam, relatief veel in het verzet. Dat is een project waaraan ik nu werk. Je had bijvoorbeeld dat Indonesische moslims in de Jordaan die Joodse onderduikers hielpen.

Immigrant

In 1945 is Holland bevrijd van de Duitsers; Indonesië wil vrij van de Nederlanders. Lijkt logisch, maar Nederland heeft er helaas een nieuwe oorlog voor over om dat tegen te gaan. Uiteindelijk wint Indonesië toch. En terecht. Het gevolg is dat er, niet gepland, grote groepen Indische Nederlanders en Molukkers naar Nederland komen. Maar ook bijvoorbeeld Chinezen en Armeniërs die in Indië woonden. Een gevolg van de dekolonisatie. Veel van hen belanden in Amsterdam, maar opnieuw weer niet in de Indische buurt, maar vooral in West waar nieuwe woningen zijn gebouwd. De opa van Afra is een van hen. Een Molukker die heeft gevochten met de Nederlandse mariniers en wordt geëvacueerd naar Nederland. Molukken van de gelijknamige straat, de namen Gorontalo, Ambon, Boeroe en Ternate die je hier vindt, zijn Molukse eilanden. Daar komen wij vandaan, want Afra is mijn nichtje en haar opa is mijn vader. Zijn verhaal is hier te zien op de tentoonstelling en staat ook in mijn boek Pendek.

Hoe was dat, in Nederland komen in de jaren vijftig? Vreselijk, in alle opzichten: ander klimaat, ander eten, ander werk, andere gewoontes, andere mensen. Ze dachten hier dat de mensen uit Indië uit de jungle kwamen, maar Batavia en Surabaya waren wereldsteden die niet waren te vergelijken met de dorpen en steden waar de mensen uit Indië nu terechtkwamen. Het was vooral moeilijk om ver weg te zijn van familie en vrienden, het was toen niet eenvoudig om even op vakantie te gaan en skype en e-mail bestonden nog niet. Maar wat doet een immigrant? Die maakt er maar het beste van. Hij krijgt nieuw werk, nieuwe collega's en een familie hier en als hij oud is, merkt hij, hoeveel hij ook van zijn vaderland houdt, hoeveel heimwee er ook is , dat hij niet meer weg wil uit Nederland en niet weg van zijn familie hier.

Vechten

De kinderen, hadden die het makkelijker? Ja makkelijker dan hun ouders, maar toch... De kinderen van de opa van Afra waren vrijwel de enige bruintjes op de basisschool. Je hoort erbij, maar toch niet helemaal. Leidt dat verschil tussen culturen tot problemen? Jazeker. Wanneer we het hebben over de jaren vijftig en zestig, komen termen als ‘nozems’, ‘pleiners’ en ‘dijkers’ naar voren. Iedereen lijkt een andere groep raddraaiers of hangjongeren vergeten: de Indisch-Molukse groep. In Slotervaart werden hevige gevechten uitgevochten tegen Hollanders, waaraan volgens de kranten van toen soms honderden jongeren aan deelnamen. Het mooie is wel, dat op het moment dat Haarlemmers mee kwamen vechten tegen die ‘pinda's’, de Hollandse jongens uit Amsterdam een pact sloten met de Indische: tegen Haarlem. Wat we zien is dat immigranten ondanks alle aanpassingsmoeilijkheden geleidelijk Amsterdammers worden. En ze voegen ook wat toe: lekker Indisch eten (halal of niet halal) en ook in Amsterdam is de rock ‘n roll gebracht door de bands van Indische en Molukse jongens en meisjes. Hier in Oost speelden bijvoorbeeld The Black Arrows onder meer in het Bavo-huis in de Sumatrastraat. Dat bestaat geloof ik niet meer.

Voetbal

Maar als je het over Oost heb, heb je het over voetbal. Dit is volgens mij eigenlijk OVVO-gebied, Ouwe Vrouwen Voetballen Ook, maar uiteraard lag De Meer en Ajax hier niet ver vandaan. We zien dat de jonge fans, van welke afkomst dan ook, zich al snel manifesteren als Ajaxieden en dus als Amsterdammers. Ook mooi dat dit ook op het veld was en is te zien: inbreng uit Indië: Tahamata, Silooy en Heijtinga; uit Suriname: Rijkaard, Kluivert, De Jong, Van Rijn. En Marokko: Oulida, El Hamdaoui en Danny Hoessen. Dit zijn jongens die hun kansen hebben gegrepen, die minder voor de hand zouden hebben gelegen in het land van herkomst. En er zijn hier zoveel kansen, niet alleen op sportgebied. Meer kansen voor jongens en zeker voor meisjes dan elders op de wereld: grijp ze! En het leven hier is zoveel gemakkelijk dan elders op de wereld: geniet ervan!

Roots

Maar vergeet je roots en geschiedenis nooit. Daarom is een tentoonstelling als deze mooi. De opa van Afra kwam noodgedwongen naar Nederland, dat was niet makkelijk. Maar hij is van het land en van Amsterdam gaan houden. Zijn kinderen en ik ben er een van, zijn rasechte Amsterdammers geworden. Toch ben ik mijn familie en Indonesië echt niet vergeten, hoor! Als jullie het nog niet zijn, wordt een Amsterdammer. Jullie wonen in een prachstad, in een wijk en buurt die ontzettend is opgeknapt. Op zijn Amsterdams, het was hier nog niet zo lang geleden: aggenebbisj. Loop hier niet rond alsof je er niet hoort en laat de buurt niet verloederen waar je bij staat. Geniet van het leven hier en grijp jullie kansen. Wees een Amsterdammer, en daarmee wereldburger.

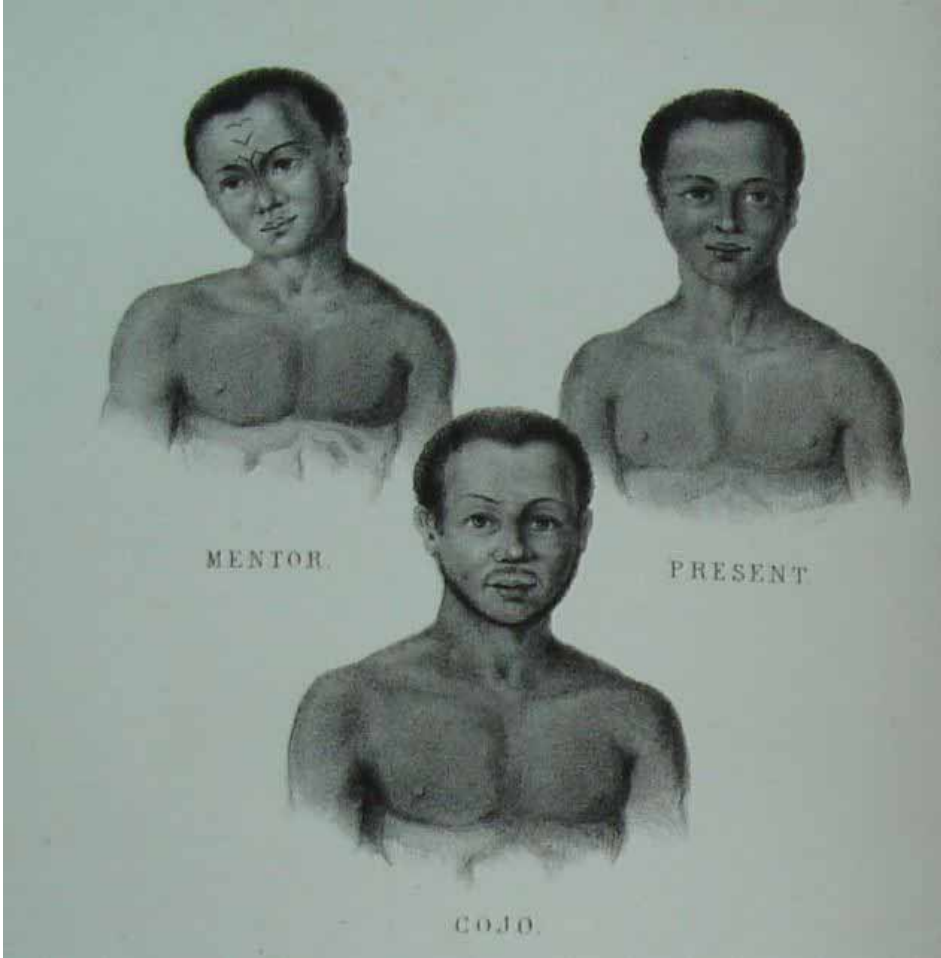
Herman Keppy is journalist en schrijver, officieel allochtoon en bovenal Amsterdammer.

Inleiding

Brand in Paramaribo: Cojo, Mentor & Present

door Carl Haarnack

Paramaribo is in de afgelopen eeuwen verschillende malen door grote branden geteisterd. Perioden van langdurige droogte, gebrekkige brandblusmiddelen, maar vooral de brandbaarheid van de houten huizen vormden een voortdurend gevaar. In 1763, toen enige huizen in vlammen opgingen, werd bepaald dat daken niet langer met pinabladeren bedekt mochten worden. Maar tot 1832 werden de meeste daken met houten dakpannen bedekt. De grootste brand in de geschiedenis van de ‘houten stad’ Paramaribo vond plaats op 21 januari 1821. Op de hoek van het Gouvernementsplein en de Waterkant brak een grote brand uit die ongeveer 400 huizen in het mooiste deel van de stad tot op de grond toe afbrandde.

Toch heeft de brand van 1832 een grotere rol opgeëist in de geschiedenis. De brand van 1821 was per ongeluk ontstaan, maar in 1832 was er sprake van brandstichting door een aantal weggelopen slaven. De angst voor brand werd hier in combinatie met de angst voor weggelopen slaven tot een climax gedreven.

Halverwege het jaar 1832 vluchtten een aantal slaven uit angst voor straffen van hun meesters de bossen rond Paramaribo in. Niet alle slaven die van hun meesters wegliepen, deden dat om zich bij de marrons in de binnenlanden aan te sluiten. Vaak liepen slaven weg om redenen waar zij zelf geen schuld aan hadden. Er zijn gevallen bekend van slaven die bijvoorbeeld voor hun meesters in de stad koekjes moesten verkopen en op weg naar huis beroofd werden. De wrede straffen, die hen bij terugkeer naar hun meesters zouden treffen, maakten

dat sommigen voor het onzekere bestaan van wegloper kozen. De slaven die in 1832, om wat voor reden dan ook vluchtten, hielden zich op in het Picornobos even buiten Paramaribo. Om aan eten te komen, keerden ze regelmatig ‘s nachts terug naar de stad. Ze pleegden inbraken op zoek naar voedsel. Uit verslagen blijkt dat ze eens een ossetong stelen, dan weer eens een gezouten makreel of bakkeljauw.

Onder deze groep bevonden zich de ‘kwaadwillende negerslaven’, zoals ze in de processtukken worden genoemd; Cojo, Mentor en Present. Cojo, ook wel genaamd Andries, behoort toe aan ene D.M. Sanches en woonde, toen hij wegliep, bij missie Peggie. Mentor was eigendom van J.H. Wagner en had als bijnaam Geluk. Present behoorde toe aan de weduwe van Salomon Abendanon, Gracia Abenatar en woonde bij de weduwe van G.P. Heilbron. Slaven werden soms door hun eigenaars verhuurd aan derden.

In de nacht van 3 op 4 september 1832 verlieten Cojo, Mentor, Present en de slaaf Winst, eigendom van de plantage Jalousie hun schuilplek om op zoek te gaan naar voedsel in de stad. In de Keizerstraat probeerden ze in te breken in het huis van een zekere Halfhide. De ‘negerpoort’, de ingang voor de slaven, bleek open te staan. Maar toen Cojo naar binnenging, kwam er een blaffende hond op hem af. Het viertal besloot door te lopen, langs de Keizersstraat, naar de Heiligenweg. Daar braken ze in, in het huis van Mozes Nunes Monsanto. Winst posteerde zich op de Knuffelsgracht schuin tegenover het huis van Monsanto. Cojo klom over de ‘negerpoort’, opende deze voor Mentor en Present. Ze hielden zich eerst een tijdje schuil bij de ezelsstal waar ze tabak

rookten. Vervolgens namen ze in de keuken etenswaren weg waaronder bakkeljauw, makreel, zoutvlees en een hoeveelheid bananen. Deze legden ze tezamen met een hoeveelheid wasgoed, die op het erf te drogen hing, klaar bij de poort om later mee te nemen naar het Picornobos. Vervolgens gingen zij het woonhuis binnen, de trap op. Daar lag in een slaapkamer het zevenjarig zoontje van Monsanto, Abraham te slapen. Op de grond sliep een slavin. Cojo stak met een ‘zwavelstok’ de gordijnen van het ledikant in brand gooide deze op het ledikant. De drie gingen daarna de trap af, braken in de winkel van Monsanto in en ontvreemdden enige goederen. Tenslotte keerden ze met hun buit terug naar hun schuilplaats in het Picornobos.

De houten huizen van de stad stonden binnen de kortste keren in brand: in totaal brandden bijna 50 huizen af. Aan de Waterkant ging de winkel van de gebroeders Stuger in

vlammen op evenals de achtergebouwen van de familie De la Parra. Aan de Jodenbreestraat gingen de huizen en

winkels van Levij, De Mesquita, Del Prado, Jacobs en De Friderici verloren. Aan de Maagdenstraat gaan verloren het slavenhospitaal, de huizen van Antje Brandon en de panden van de familie Negreb. Aan de Steenbakkerijstraat gingen vele huizen geheel of gedeeltelijk verloren. Ook het stenen gebouw van de Lutherse Kerk werd geheel verwoest.

Een maand later werden Cojo, Mentor en Present opgepakt. Zij bekenden dat er sprake was van een complot: ze waren eigenlijk van plan geweest een zodanige chaos te creëren dat zij zich van 'genoegzame wapenen' konden voorzien, om daarmee de blanken te 'attacqueren' en zich 'van het land' meester te maken. Het Hof achtte bewezen dat de

drie 'van plan waren, de blanken en de vrije bevolking uit te roeien' en veroordeelde ze tot de brandstapel.

Winst wordt met een aantal andere veroordeelden op het galgenveld aan het Pad van Wanica opgehangen. Op 26 januari 1833 worden Cojo, Mentor en Present aan de Heiligeweg, vastgebonden aan 'zwaar geteerde palen' op een rooster van houtsnippers die in teer en terpentijnolie waren gedompeld, levend verbrand.

De brand van 1832 is de geschiedenis ingegaan als de 'Cojo brandi'.

Carl Haarnack is onderzoeker, publicist en oprichter van Buku Bibliotheca Surinamica (www.buku.nl)

